

บทบาทของพระวินัยธรในพุทธปรัชญาเถรวาท

The Role of Phravinayadhara in Theravada Buddhist Philosophy

พระมหาวันชัย สีสเตโช

Phramaha Wanchai Silatecho

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอภัยภูฏา

Doi: 10.14456/jmcupeace.2016.35

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาบทบาทของพระวินัยธรในพุทธปรัชญาเถรวาท และ 2) เพื่อวิเคราะห์บทบาทของพระวินัยธรในพุทธปรัชญาเถรวาท วิธีการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก และหนังสือที่รวบรวมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเถรวาท และงานเขียนต่างๆ เพื่อให้ได้เนื้อหาสอดคล้องตามลำดับของงานวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1) พระสงฆ์เป็นหนึ่งในพุทธบริษัท 4 ที่มีบทบาทและหน้าที่สำคัญในยุคปัจจุบัน ในการที่จะดำรงไว้ซึ่งการสืบต่อพระพุทธศาสนา การศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เน้นหลักการเรียนรู้ 3 ประการ คือ ปฏิบัติ ปรีชา และปฏิเวธ เป็นหลักการปฏิบัติที่พระสงฆ์พึงต้องปฏิบัติ เพื่อให้ชีวิตประสบความสำเร็จ ความเจริญก้าวหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ต้องเดินตามกรอบของพระธรรมวินัย ในพระพุทธศาสนามีพระวินัยธรรพปฏิบัติที่พระสงฆ์ปฏิบัติ และพระภิกษุณี ที่ได้รับการยกย่องจากพระพุทธองค์ในตำแหน่งเอตทัคคะทางพระวินัย คือ พระอุบาลีเถระ และพระปัญจกัณฐะเถรี ท่านมีบทบาทสำคัญในฐานะคณะพระสงฆ์ผู้รักษาพระวินัยจึงถือเป็นเอกลักษณ์สำคัญของคณะสงฆ์เถรวาท เพราะเหตุแห่งการยึดถือและปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัดสืบจนถึงปัจจุบันนี้

2) พระวินัยธร คือ ผู้ทรงวินัย ภิกษุผู้ชำนาญวินัย หมายถึง ภิกษุที่รักษาพระวินัยอย่างเคร่งครัดและศึกษาเล่าเรียนอย่างชำนาญ คล่องแคล่ว เป็นผู้ฉลาด เมื่อเกิดเรื่องหรืออิทธิกรรมในหมู่สงฆ์ พระวินัยธรสามารถตัดสินอิทธิกรรมได้อย่างแจ่มแจ้งไม่เป็นที่เคลือบแคลงสงสัยของภิกษุทั้งหลาย ทั้งยังมีศีลอาจารย์ มีคุณธรรม มีความยุติธรรม ไม่มีอคติ และในการระงับอิทธิกรรมมีความบริสุทธิ์ยุติธรรมเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย ส่วน “พระวินยาธิการ” เป็นศัพท์ที่บัญญัติขึ้นใหม่ของคณะสงฆ์ไทย คือ เป็นพระภิกษุที่ได้รับการแต่งตั้งจากเจ้าคณะจังหวัดให้มีหน้าที่คอยตรวจตรา แนะนำ ดูแล ให้พระภิกษุสามเณรประพฤติปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย

คำสำคัญ : พระวินัยธร, พุทธปรัชญาเถรวาท

Abstract

The following objectives of the research article were : 1) to study Phravinayadhara's role in Theravada Buddhist philosophy and 2) to analyze the latter roles in Theravada Buddhist philosophy. The methodology of the thesis was based on the qualitative research, studying data from such secondary sources as The Tipitaka, texts on Theravada Buddhism and articles so as to gain the theme in accordance with orders of the research.

Results of the research reveal the following findings :

1) Buddhist monks are one of 4 assemblies in Buddhism. Their current roles and key duties are to lengthen Buddhism's existence and study its teachings. To study Buddhism's teachings, it emphasizes three principal learning principles of studying the scriptures, training in higher mentality and training in higher wisdom. All of which are the mandatory tasks that Buddhist monks must observe in order to lead their happy and prosperous holy lives, especially they must stringently follow their disciplinary codes of conduct. It was evident in Buddhism that there were a number of Phravinayadharas in both male and female Buddhist monks' groups. Two of them being accredited by the Buddha in the position of excellence in their disciplinary specialists were Phra Upali

Thera and Patacara Theri, who played pivotal roles as those strictly following disciplines. As a consequence, they were regarded as the unique identity of Theravada Buddhist clergy because of their demeanor and strict practice following their disciplines to date.

2) Phravinayadhara, literally meaning a Buddhist monk who is well versed in disciplinary codes of conduct, refers to the one specializing in them. He skillfully studies and strictly follows them. Being intelligent, he can settle an offence fairly and clearly beyond monastic order's doubt whenever it arises. In addition, he himself is fully qualified with morality, ethics and fairness to the great extent that his decisive judgement of the case is absolutely acceptable by both sides. As for the word 'Phravinayadhikara' has been coined by Thai monastic clergy. Such a Buddhist monk has been appointed by provincial monastic governor, of which his duties are to keep both monks' and novices' disciplinary codes of conduct under surveillance, offer pieces of advice, supervise their unsuitable activities and guide them to correctly follow their disciplines

Keywords : Phravinayadhara, Theravada Buddhist Philosophy

บทนำ

การศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาแล้วปฏิบัติตาม พร้อมทั้งนำหลักคำสอนมาเผยแผ่แก่ประชาชน ให้มีคุณธรรม มีความประพฤติที่ดีงาม ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี ให้ได้ฟัง ได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ ไม่เคยฟัง ชี้แจงอธิบาย ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ทำให้คนมีชีวิตที่ดีงามยิ่งขึ้น ตลอดจนทำให้การพัฒนาได้ผลดี โดยอาศัยหลักการแห่งความเป็นจริงที่มีอยู่ในธรรมชาติ และหลักการที่มนุษย์ผู้มีปัญญา (P. A. Payutto, 2010a : 4) แต่ถึงแม้หลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเหล่านี้จะมีมากมาย และหลักการดังกล่าว ล้วนเป็นหลักการปฏิบัติเพื่อชีวิตที่มีความสุขก็ตาม แต่ก็มีจำนวนมากจนเกินไป ยากที่จะศึกษาได้ทั้งหมด (Yodthong, 2015 : 18-30)

ในสังคมทุกสังคมจะกำหนดบทบาทหรือได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมา พระภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนาก็มีบทบาทและหน้าที่หลักในการศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาแล้วปฏิบัติตาม พร้อมทั้งนำหลักคำสอนมาเผยแผ่แก่ประชาชน มีคุณธรรมและหลักความประพฤติที่ต้องปฏิบัติ จนสามารถรื้อสร้างพระพุทธศาสนา และเป็นการพัฒนาตนเองเพื่อการเจริญก้าวหน้าที่ยั่งยืน (P. A. Payutto, 2010b : 9-10) ซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยตรงและเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ มีบทบาทในการเป็นผู้นำที่สำคัญของชุมชน รวมทั้งมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน (Phra Maha Nopphadol Kantasilo, 2014 : 50-51) ปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า 2 ประการ คือ พระธรรม กับ พระวินัย พระธรรม คือ คำสอนที่รวมทั้งพระสูตรและพระอภิธรรม ส่วนพระวินัยนั้น เป็นคำสั่ง ได้แก่ บทบัญญัติให้พุทธสาวกปฏิบัติตาม เนื่องจากพระธรรมวินัย คือคำสั่งและคำสอนของพระพุทธเจ้าดำรงอยู่ในฐานะเป็นพระศาสดาแทนพระองค์

ธรรมวินัย มาจากคำ คู่ คือ ธรรม กับ วินัย แล้วรวมกันเป็นเอกพจน์ คือสองอย่างแต่รวมเป็นอันเดียว นี่คือนิเวศของพระพุทธศาสนา ความสัมพันธ์ระหว่างสองคำนี้ คือคำว่า ธรรม กับ วินัย แล้วจะเห็นหลักการของพระพุทธศาสนาทั้งหมด (P. A. Payutto, 2010a : 12) พระธรรมกับพระวินัย สองคำนี้มีความสัมพันธ์กัน ถือว่าเป็นความจริงของสิ่งทั้งหลาย มีอยู่ตามธรรมชาติไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะเกิดหรือไม่ ก็เป็นอย่างนั้นเป็นธรรมดา ธรรมชาติและธรรมดานี้แหละ คือ “ธรรม” การที่จะให้ความจริงของธรรมชาติมีผลในทางปฏิบัติเป็นประโยชน์แก่หมู่มนุษย์ในสังคม การจัดวางระเบียบในหมู่มนุษย์นี้แหละเรียกว่า “วินัย” กฎของธรรมชาติเรียกว่า “ธรรม” กฎของมนุษย์เรียกว่า “วินัย” บุคคลที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นเลิศด้านการรักษาพระธรรมวินัย ชื่อว่าพระอุบาลีเถระ ท่านได้รับมอบหมายจากพระพุทธเจ้าให้ตัดสินอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาลหลายเรื่อง ดังมีหลักฐานปรากฏว่า “ภิกษุทั้งหลาย...อุบาลีเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้ทรงวินัย” (Tripitaka : A III. (Thai) 20/228/29) ด้านพระภิกษุณี พระพุทธองค์ทรงยกย่องให้ พระปฏาจาราเถรี เป็นพระเถรีที่เชี่ยวชาญในพระวินัย มีหลักฐานกล่าวว่า “ภิกษุทั้งหลาย...ปฏาจาราเลิศกว่าภิกษุณีสาวกทั้งหลายของเรา ผู้ทรงวินัย” (Tripitaka : A III. (Thai) 20/238/30) ซึ่งท่านทั้งสองได้ปฏิบัติหน้าที่ในการวินิจฉัยการประพฤติปฏิบัติของสาวกที่ได้ละเมิดพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด และเป็นแนวทางในการปฏิบัติสืบต่อมาจนถึงยุคปัจจุบัน

ครั้นเมื่อพระพุทธศาสนาได้ผ่านยุคสมัยมาจนถึงปัจจุบัน และได้เผยแผ่มายังประเทศไทย เมื่อมีปัญหาอธิกรณ์เกิดขึ้น การที่จะค้นหาภิกษุที่ชำนาญทางด้านพระวินัยได้ยาก ถึงแม้ว่า

คณะสงฆ์ไทยจะมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพระวินัยธรที่เรียกว่า “พระวินยาธิการ” ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทน แต่ก็ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่เป็นรูปธรรมได้ชัดเจน หน้าที่หลักมีเพียงคอยตรวจตรา แนะนำ ดูแล แก้ไข ให้พระภิกษุสามเณรประพฤติปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย ไม่ได้มีหน้าที่หลักในการตัดสินอธิกรณ์ การตัดสินคดีความจึงมีความล่าช้ายืดเยื้อ เปรียบเทียบกับในสมัยพุทธกาล แล้วจะเห็นว่า การตัดสินในสมัยพุทธกาลรวดเร็ว ถูกต้อง แม่นยำ เป็นที่พอใจของประชาชน สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะในสมัยพุทธกาลมีภิกษุผู้เชี่ยวชาญพระวินัยและได้รับการแต่งตั้งไว้ในตำแหน่งพระวินัยธร และเป็นผู้ที่ประชาชนยอมรับเป็นจำนวนมาก ในด้านการปกครองเอง คณะสงฆ์ไทยได้มีการปกครองโดยมหาเถรสมาคมผู้ปกครองสูงสุด ซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าคณะผู้ปกครองโดยตรง ที่จะต้องรับผิดชอบในสังคม บรรดาพระภิกษุสามเณรที่อยู่ใต้การปกครองย่อมมีทั้งผู้ประพฤติดีและไม่ดีรวมกันอยู่ด้วยกัน จึงเป็นหน้าที่เจ้าคณะพระสังฆาธิการ หรือผู้ปกครองสงฆ์ที่จะต้องคอยสอดส่อง ดูแล ให้พระภิกษุสามเณรในเขตปกครองของตนให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบตามหลักพระธรรมวินัย และปฏิบัติตามหลักกฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบและคำสั่ง ถึงแม้จะทำได้ไม่ทั้งหมดเพียงให้ลดจำนวนพระภิกษุสามเณร ผู้ประพฤติมิชอบลดลงได้บ้างก็เป็นการสมควร ซึ่งเป็นแนวทางในกำหนดเป้าหมายวัตถุประสงค์ เพื่อสนับสนุนให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง และใช้บุคคลให้เหมาะกับงาน พระพุทธศาสนาตามแนวทางที่ได้รับการถ่ายทอดมาในอดีต (Phra Dharmakosajarn Prayoon Dhammacitto, 2006) ในการช่วยคณะสงฆ์ดูแล สอดส่องความประพฤติของพระภิกษุสามเณรให้อยู่ในกฎระเบียบทางมหาเถรสมาคมเป็นผู้กำหนดขึ้น

พระวินยาธิการ ถือว่าเป็นกำลังสำคัญส่วนหนึ่งของการปกครองสงฆ์ไทย ในการสนับสนุน และช่วยเหลือเจ้าคณะผู้ปกครอง ตลอดจนพระสังฆาธิการ ในการปฏิบัติหน้าที่ตรวจตรา แนะนำ ดูแล ให้พระภิกษุสามเณรประพฤติปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบและคำสั่งต่างๆ กำจัดคนพาลอภีบาลคนดี ทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนาไม่ให้เกิดความเสียหายโดยส่วนรวม ในฐานะที่พระวินยาธิการมีส่วนร่วมอันสำคัญในการทำหน้าที่ป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นแก่คณะสงฆ์ และพระพุทธศาสนา ตลอดจนมีความเหมาะสมกับยุคสมัย สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา (Phrakruvisuddhanundhakun Surasuk Visuddhajaro, 2015 : 130) ทำความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาในสังคมสงฆ์เพื่อนำไปปรับปรุงพัฒนา แนวทางการแก้ไขปัญหาในสังคมสงฆ์ตลอดทั้งกระบวนการขั้นตอนการระงับอธิกรณ์ โดยประยุกต์ใช้วิธีการทางกฎหมายให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัย (Kumsonta and Khuntong,

2015 : 65) ต้องดำเนินกันไปอย่างสัมพันธ์กันเป็นเหตุปัจจัยซึ่งกันและกันมีความเข้าใจ ความเห็นอกเห็นใจ ความรักปรารถนาดีต่อกันไว้ให้ได้ตลอดเวลา โดยไม่ให้จิตใจไหลลงตามกระแสแห่งอกุศลกรรม (Mansumittrchai, 2015 : 172-173) ดังนั้น พระวินยาก็จะต้องมีความรู้ มีความสามารถและฉลาดในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย จากการปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดนั้น ๆ

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจวิจัยเรื่องบทบาทของพระวินัยธรในพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อนำผลการวิจัยมาเป็นข้อมูลสารสนเทศ จักเป็นประโยชน์แก่พระวินัยธร และผู้ต้องการศึกษาในด้านนี้ จักได้มีความรู้ความเข้าใจการปฏิบัติหน้าที่ อันจะสร้างความสง่างามและมั่นคงสภาพของสถาบันสงฆ์ และพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของพระวินัยธรในพุทธปรัชญาเถรวาท
2. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของพระวินัยธรในพุทธปรัชญาเถรวาท

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง ศึกษาบทบาทของพระวินัยธรในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพจากเอกสาร ได้มีการศึกษาตามวิธีการดังนี้

1. ขั้นสำรวจข้อมูล

1) ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับบทบาทของพระในพุทธปรัชญาเถรวาท บทบาทของพระวินัยธรในพุทธปรัชญาเถรวาท และศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระวินัยธรในพุทธปรัชญาเถรวาท

2) สืบค้นเอกสารงานวิจัยที่มีผู้รู้เขียนไว้ และศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของพระวินัยธรในพุทธปรัชญาเถรวาท

2. ขั้นรวบรวมข้อมูล

1) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ คือ ศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539

2) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ คือ ตำรา เอกสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ วารสาร บทความ และงานเขียนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั่วไป

3. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้ศึกษามาทำการแยกแยะ จัดประเภท แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นไปเขียนลงในบทความตามความสอดคล้องและเหมาะสมแก่เนื้อหาของการวิจัยอย่างครบถ้วนบริบูรณ์ ถูกต้อง และชัดเจน

4. ชี้นำเสนอผลงานวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาบทบาทของพระวินัยธรในพุทธปรัชญาเถรวาทนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยตามลำดับขั้นตอนแบบวิจัยเชิงพรรณนา

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ทำให้ทราบบทบาทของพระวินัยธรในพุทธปรัชญาเถรวาท
2. ทำให้ทราบการวิเคราะห์บทบาทของพระวินัยธรในพุทธปรัชญาเถรวาท และทำให้เกิดงานวิจัยที่สามารถนำไปเป็นข้อมูลสารสนเทศและเป็นวิธีปฏิบัติได้

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ลำดับเนื้อหาในแต่ละบทพร้อมทั้งได้ศึกษาวิเคราะห์เหตุปัจจัยที่จะเกิดเพื่อให้ได้องค์ความรู้ใหม่ แล้วนำมาปรับใช้ในชีวิตปัจจุบันของพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่รักษาพระธรรมและพระวินัยสืบต่อไป ดังนั้นผู้วิจัยจะได้สรุปผลการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ มีดังนี้

1. บทบาทของพระวินัยธรในพุทธปรัชญาเถรวาท

พระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ เป็นคำสั่งที่สำคัญเกิดมาควบคู่กับคำสอน คือ พระธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ พระวินัยถือว่าเป็นอายุแห่งพระพุทธศาสนา เมื่อพระวินัยยังคงมีอยู่ คือ ยังมีการประพฤติปฏิบัติรักษาไว้อยู่ก็ชื่อว่าพระพุทธศาสนายังดำรงอยู่ เพราะพระวินัยนั้นเป็นบาทฐานรองรับการปฏิบัติ เมื่อพระภิกษุสงฆ์รักษาพระธรรมและพระวินัยเปรียบได้ว่าเป็นบุคคลที่รักษาศีลให้บริสุทธิ์ อันจะนำไปสู่การเจริญสมาธิที่มั่นคง ปัญญาก็จะเจริญก้าวหน้า สมาธิที่อบรมด้วยศีล ย่อมมีอานิสงส์มาก ปัญญาที่อบรมด้วยสมาธิ ย่อมมี

อานิสงส์มาก เมื่อเป็นเช่นนี้พระวินัยจึงมีการปฏิบัติสืบต่อมาโดยพระสาวกทั้งหลาย ตั้งแต่สมัยครั้งพุทธกาลในดินแดนชมพูทวีปมาจนถึงสมัยหลังพุทธกาลในลังกาทวีปด้วยวิธีมุขปาฐะ และสืบต่อมาในรูปแบบลายลักษณ์อักษรที่บันทึกไว้ในคัมภีร์จนถึงปัจจุบัน

ลักษณะแห่งการบัญญัติพระวินัยของพระพุทธเจ้านั้น พระองค์ไม่ได้บัญญัติไว้ล่วงหน้า แต่ได้ทรงบัญญัติไว้เมื่อมีเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับความเสียหายที่เกิดขึ้น อนึ่ง พระสงฆ์ที่บวชเข้ามาในพระธรรมวินัยสมัยแรกล้วนเป็นผู้เบื่อหน่ายต่อโลก จึงมุ่งหน้าประพฤติธรรมอย่างเคร่งครัด พึงธรรมอย่างตั้งใจ และได้สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลเป็นจำนวนมาก ภิกษุสงฆ์ล้วนมีอาจารย์วัตรทั้งดงาม ที่สำคัญวินัยหรือสิกขาบทบัญญัติมีเป็นจำนวนมาก พระสาวกหลายรูปจึงมีการท่องจำกันมา ผู้ที่เชี่ยวชาญพระวินัยก็ทรงจำพระวินัย ภิกษุผู้เชี่ยวชาญพระสูตรก็ทรงจำพระสูตร ภิกษุผู้เชี่ยวชาญพระอภิธรรมก็ทรงจำพระอภิธรรม เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วกล่าวได้ว่ามีภิกษุและภิกษุณีหลายรูปมีความเชี่ยวชาญด้านพระวินัย ที่เรียกว่า “พระวินัยธร” อันหมายถึง ผู้ที่รู้และเข้าใจทางด้านพระวินัยอย่างถ่องแท้และเป็นผู้เชี่ยวชาญอย่างยิ่งในวินัยสูตร ดังนั้น พระวินัยธรก็หมายถึงผู้ทรงพระวินัย หรือภิกษุ ภิกษุณีผู้เชี่ยวชาญวินัยนั่นเอง

ในจำนวนพระสาวกทั้งหลายทั้งพระภิกษุและพระภิกษุณีผู้ได้รับการยกย่องให้เป็นเลิศทางด้านพระวินัย คือ พระอุบาลีเถระ ท่านเป็นแบบอย่างให้กับอนุชนรุ่นหลังผู้เฝ้าศึกษาเรื่องพระวินัย ท่านได้รับพุทธานุญาติให้เป็นผู้วินิจฉัยอธิกรณ์ที่โดดเด่นอยู่ 3 เรื่องด้วยกัน คือ 1) เรื่องภิกษุชาวเมืองการุญจะ 2) เรื่องของอชชุกะภิกษุเมืองเวสาลี และ 3) เรื่องพระเถรีผู้เป็นมารดาของพระกุมารกัสสปเถระ ท่านได้รับมอบหมายจากพระพุทธเจ้าให้ตัดสินอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นในครั้งพุทธกาลหลายเรื่อง จึงได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่า เป็นผู้ยอดเยี่ยมในด้านทรงจำพระวินัย ด้านภิกษุณี พระปฏาจาราเถรี เป็นพระเถรีที่เชี่ยวชาญในพระวินัย พระพุทธเจ้า แต่งตั้งไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะด้านทรงพระวินัย และท่านยังรับภาระสำคัญคือเป็นพระอุปัชฌาย์บวชภิกษุณีที่เข้ามาบวชในพุทธศาสนานี้ และสอนภิกษุณีหลายรูป อาทิ พระอุตตมา และพระอุตตรา ซึ่งเป็นชาวแคว้นโกศลเหมือนกัน ตลอดทั้งภิกษุณีที่มาจากที่อื่นๆ จนกระทั่งได้บรรลุพระอรหันต์ พระปฏาจาราเถรีท่านได้เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติพระวินัยอย่างเคร่งครัด และสั่งสอนพระวินัยแก่ภิกษุณีอื่นๆ ตลอดทั้งหลักธรรมต่างๆ แก่ภิกษุณีและประชาชนทั่วไป ลักษณะที่โดดเด่นของพระปฏาจาราเถรี คือได้เป็นอาจารย์ของสตรีและภิกษุณีทั้งหลายที่ประสบความสำเร็จในชีวิตรัตน์ และท่านมีบทบาทในการช่วยเหลือสังคมให้พ้นทุกข์จากปัญหาในการดำเนินชีวิต แต่ในส่วนด้านการวินิจฉัยอธิกรณ์ต่างๆ นั้น พระปฏาจาราเถรีไม่ปรากฏว่าได้รับมอบหมายให้ตัดสินอธิกรณ์ แต่ท่านมีผลงานด้านการสอนสตรีที่เข้ามาบวช

เป็นพระภิกษุณีเป็นจำนวนมาก และได้รับปวัตตินีของพระภิกษุณีในสมัยนั้น พร้อมทั้งเป็นกัลยาณมิตรของพระกัสาโคตมี เป็นต้น

2. วิเคราะห์บทบาทของพระวินัยธรในพุทธปรัชญาเถรวาท

พระวินัยเป็นข้อกำหนดสำคัญที่ทำให้พระสงฆ์ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ถูกต้องตามกรอบแห่งพระวินัย ในการปฏิบัติตามอริยมรรค ยังผลให้เกิดความหมดจดจากกิเลสทั้งปวงตามแนวทางแห่งพรหมจรรย์ เพื่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นเป้าหมายอันสูงสุดของพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ พระวินัยยังมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับพระธรรมและการประพฤติพรหมจรรย์ อันเป็นกระบวนการฝึกฝนขัดเกลาพฤติกรรมทางกายทางวาจาและใจเพื่อประณีตยิ่งขึ้น การบัญญัติพระวินัยในสิกขาบท มีวัตถุประสงค์เพื่อความยอมรับว่าดีแห่งพระสงฆ์ เพื่อความผาสุกแห่งพระสงฆ์ เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม เพื่อความตั้งมั่นแห่งสังฆธรรม เป็นต้น

ความสำคัญของพระวินัย ตามวัตถุประสงค์ของการบัญญัติสิกขาบท มีความมุ่งหมายที่จะวางให้เป็นกรอบที่ชัดเจนสำหรับการประพฤติพรหมจรรย์ ขณะเดียวกันก็เป็นหลักสำคัญที่ยึดถือสำหรับการปฏิบัติขัดเกลา อันเป็นแนวปฏิบัติของนิกายเถรวาท หรือสเถรวาท ที่ได้รับและสืบทอดตามหลักพระวินัยดั้งเดิม การวางเป็นกรอบแห่งการปฏิบัติของสาวกโดยเฉพาะนักบวชนั้น ถือได้ว่ามีความสำคัญต่อการรักษาแนวปฏิบัติที่ถูกต้อง คือ พระวินัยที่ได้รับการสืบทอดมาแต่สมัยพระบรมศาสดา ทั้งนี้เพื่อการรักษาริยาวัตรอันงดงามของสมณะหรือของหมู่สงฆ์

ส่วนคำว่า วินัยธร คือ ผู้ทรงวินัย ภิกษุผู้ชำนาญวินัย หมายถึง ภิกษุที่รักษาพระวินัยอย่างเคร่งครัดและศึกษาเล่าเรียนอย่างชำนาญ คล่องแคล่ว เป็นผู้ฉลาด สามารถเป็นตัวอย่างที่ดีของภิกษุที่มาบวชใหม่ และเป็นที่เกรงขามของภิกษุผู้บวชเก่าทั้งหลาย เมื่อเกิดเรื่องหรืออภิกรรมในหมู่สงฆ์ พระวินัยธรสามารถตัดสินอภิกรรมได้อย่างแจ่มแจ้งไม่เป็นที่เคลือบแคลงสงสัยของภิกษุทั้งหลาย คุณสมบัติของพระวินัยธรรมมีหลายอย่าง คือ มีศีลอาจารย์ มีคุณธรรม มีความยุติธรรม ไม่มีอคติ การระงับอภิกรรมจะยุติลงด้วยดี ก็ต้องมีความบริสุทธิ์ยุติธรรมเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย ถ้าพระวินัยธรไม่มีความรู้ความสามารถถึงแม้จะตัดสินอภิกรรมไปแล้ว แต่ก็ยังเกิดการติเตียนตามมา จนถึงเป็นชนวนเหตุให้คณะสงฆ์แตกความสามัคคีกันได้ ภิกษุที่ทรงพระวินัยจึงมีความสำคัญมาก

ในปัจจุบันคณะสงฆ์ไทยได้มีการบัญญัติศัพท์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่ของคำว่า “พระวินัยหรือพระวินัยธร” เป็น “พระวินยาธิการ” พระวินยาธิการ นั้นเป็นคำใหม่ที่เพิ่งจะบัญญัติขึ้นมาใช้อย่างเป็นทางการเมื่อไม่นานนี้โดยเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร โดยปฏิบัติหน้าที่เป็นพระภิกษุที่คอยกำกับดูแลตรวจตรา พระภิกษุสามเณรให้มีความประพฤติเป็นระเบียบเรียบร้อย ประพฤติตนอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย กฎ ข้อบังคับของคณะสงฆ์มากขึ้น จะเห็นได้ว่า พระวินัยธรหรือพระวินยาธิการ หมายถึง พระผู้ทรงจำพระวินัย ผู้เชี่ยวชาญอย่างยิ่งในวินัย สามารถตัดสินอธิกรณ์ต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง ในพระพุทธศาสนา พระวินัยธรปรากฏชัดเจนทั้งภิกษุและภิกษุณี ซึ่งพระพุทธรองค์ทรงตั้งไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะทางพระวินัย พระวินัยธรฝ่ายภิกษุ คือ พระอุบาลีเถระ ฝ่ายภิกษุณี คือ พระปฐาจาราเถรี พระวินัยที่เกิดขึ้นในสายพระอุบาลีนั้นมีการสืบช่วงต่อๆ กันตามลำดับ สำนักพระอุบาลี หรือสำนักพระวินัยธรนี้ มีบทบาทอย่างสำคัญในฐานะคณะพระสงฆ์ผู้รักษาพระวินัยจึงถือเป็นเอกลักษณ์สำคัญของคณะสงฆ์เถรวาท เพราะเหตุแห่งการยึดถือและปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด ดังนั้น สำนักพระวินัยธรจึงมีส่วนในการดูแลความประพฤติและการปฏิบัติของหมู่สงฆ์อาจกล่าวได้ว่า สำนักพระวินัยธรเป็นปฐมบทของการกำเนิดของพระวินยาธิการ และเป็นที่มาของลักษณะหน้าที่ในการรักษาพระวินัย โดยการสอดส่องดูแลความประพฤติของหมู่สงฆ์ให้เป็นไปตามครรลองพระวินัยนับแต่สมัยพุทธกาล

สรุป

พระวินัยธรในสมัยพุทธกาลได้รับการรับรองโดยตรงจากพระพุทธองค์มี 2 ท่านคือ พระอุบาลีเถระกับพระปฐาจาราเถรี เฉพาะพระอุบาลีเถระเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการรักษาพระวินัยโดยเป็นผู้สอนพระวินัยแก่ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุที่ท่านได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าเป็นผู้มีความชำนาญในพระวินัย เป็นผู้ทรงวินัย สำหรับพระวินยาธิการเป็นคำใหม่ที่ใช้ในคณะสงฆ์ไทยเรียกพระภิกษุผู้ได้รับแต่งตั้งจากเจ้าคณะจังหวัดมีบทบาทและหน้าที่ช่วยเหลือสนับสนุนการปกครองของเจ้าอาวาสและเจ้าคณะปกครอง โดยเฉพาะหน้าที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยด้านการปฏิบัติวินัยของพระภิกษุสามเณร เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยดีงามแก่คณะสงฆ์ ปัจจุบันพระวินยาธิการเป็นตำแหน่งที่ยังไม่มีกฎหมายรองรับ ทำให้การปฏิบัติงานของพระวินยาธิการเป็นไปโดยยากลำบาก จะดำเนินการอะไรกับพระภิกษุสามเณรที่ทำผิดพระธรรมวินัยไม่มีอำนาจในการลงโทษ เมื่อพบพระภิกษุสามเณรที่ทำความผิดก็ต้องพาไปให้

เจ้าคณะผู้ปกครองในท้องถิ่นๆ วินิจฉัยลงโทษ รวมทั้งต้องอาศัยความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจอีกด้วย ดังนั้นการปฏิบัติหน้าที่ของพระวินยการจึงต้องเป็นผู้ที่เสียสละเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม ทั้งต้องมีความรู้และเข้าใจในจารีต ธรรมเนียมประเพณี พระวินัย กฎและระเบียบของมหาเถรสมาคมเป็นอย่างดี รวมทั้งการตรวจตรา สอบสวน และจัดการนำผู้กระทำความผิดส่งเจ้าหน้าที่ดำเนินการตามกฎหมายตามสมควรแก่กรณี ทั้งนี้เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งศรัทธาปสาทะของพุทธศาสนิกชนผู้พบเห็นโดยทั่วไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาเรื่อง บทบาทของพระวินยธรรในพุทธปรัชญาเถรวาท ผู้วิจัยเห็นว่า การบัญญัติพระวินัย มีความมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ ความดีงาม ความผาสุก ถือเป็นประโยชน์ในส่วนของบุคคล และของหมู่ภิกษุสงฆ์ รวมถึงบรรดาพุทธศาสนิกชน ผู้มีความเลื่อมใส และผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส อาจกล่าวได้ว่า พระวินัยนี้เป็นไปเพื่อประโยชน์โดยรวมของพุทธศาสนา ทั้งในหมู่เลื่อมใสศรัทธา ผู้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย อันจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายสูงสุด (พระนิพพาน) พุทธศาสนิกชนหรือพุทธบริษัททั้งหลายควรปฏิบัติตามควรประพฤติตามหลักวินัยตามฐานานุรูปของตนเอง เพื่อเป็นแบบอย่างและสร้างความสงบสุขแก่สังคมและประเทศชาติต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัยเรื่องบทบาทของพระวินยธรรในพุทธปรัชญาเถรวาท ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีประเด็นที่น่าสนใจควรแก่การทำวิจัยเพิ่มเติมอีกหลายประเด็น เช่น

- 1) ศึกษาเปรียบเทียบพระวินยของสงฆ์กับหลักกฎหมายทางโลกในส่วนที่เหมือนกันและแตกต่างกัน
- 2) ศึกษาบทบาทพระวินยการกับการปฏิบัติหน้าที่ของพระสงฆ์ในยุคปัจจุบัน
- 3) ศึกษาวิเคราะห์บทบาทพระวินยธรรกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- Kumsonta, K and Khuntong, A. (2015). The Method and Process for Conflict Management in Theravada Buddhism. **Journal of MCU Peace Studies**. 3 (2), 65-78.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1990). **Tripitaka : Thai version**. BKK : MCU Press. [A III. (Thai) Vol. 20]
- Phra Brahmaganabhorn (P. A. Payutto). (2010a). **Buddhist law**. (7th ed.). BKK : Sahadhammika.
- _____. (2010b). **The Pali Canon What A Buddhist Must Know**. BKK : Kunnadham Fan Club.
- Phra Dharmakosajarn (Prayoon Dhammacitto). (2006). **Buddhist Administration**. BKK : MCU Press.
- Phra Maha Nopphadol Kantasilo. (2014). Development of Chief Abbot's Leadership. **Journal of MCU Peace Studies**. 2(1), 49-58.
- Phrakruvisuddhanundhakun (Surasuk Visuddhajaro). (2015). Temple Management Strategies for Stability on Buddhist. **Journal of MCU Peace Studies**. 3(1), 130-143.
- Yodthong A., (2015). The Happy and Peaceful Life According to Buddhism. **Journal of MCU Social Science Review**. 3(1), 18-30.
- Mansumittrchai, Pintong. (2015). Mercy Message : A Path to Peace. **Journal of MCU Peace Studies**. 3(2), 162-175.